

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet
li.remissvar@regeringskansliet.se
li.rul.remissvar@regeringskansliet.se
Diarienummer LI2025/01327
2025-10-06

Hela Sverige ska levas yttrande över betänkandet *Ökad tydlighet, stärkt samverkan – förutsättningar för framtidens utvecklingspolitik (SOU 2025:85)*

Riksorganisationen Hela Sverige ska leva arbetar för goda villkor i hela landet, en god landsbygdsutveckling och en god balans mellan stad och land. Vi företräder tusentals lokala utvecklingsgrupper genom våra 24 länsavdelningar, och stöttas av ett 40-tal medlemsorganisationer som vill att hela Sverige ska leva. På länsnivå har vi samverkan med länsstyrelserna och regionerna.

Sammanfattning

- Vi tillstyrker utredningens förslag till ändring i lagen om regionalt utvecklingsansvar, där det tydliggörs att regionen ska samråda med det civila samhällets organisationer samt nationella minoriteter i länet.
- Vi delar i stort utredningens ambitioner och initiala bedömningar. Nu behöver det resultera i ett sammanhållet och robust system för den territoriella politiken som ger riktning fram mot 2050 – men också skapar handlingsutrymme och flexibilitet för att möta snabba förändringar.
- Givet den resonerande karaktären och delbetänkandets strukturella fokus menar vi att tyngdpunkten i slutbetänkandet bör ligga på författningsförslag och resurssatta åtgärder – annars riskerar genomslaget att bli svagt.
- Landsbygdsperspektiven behöver säkras med mål, styrning, resurser och uppföljning om utredningen föreslår att den sammanhållna landsbygdspolitiken och den regionala utvecklingspolitiken ska slås samman. I annat fall ser vi att de båda områdena bör kvarstå och utvecklas som separata politikområden.

Utgångspunkter och huvudfrågor

Vi instämmer i behovet av att utreda den sammanhållna landsbygdspolitiken och regionala utvecklingspolitiken ur ett samlat helhetsperspektiv.

Grundläggande dimensioner i en framtida politik bör vara att adressera territoriella obalanser och behovet av att skapa utvecklingskraft lokalt och regionalt. Det i sig förutsätter insatser på flera nivåer i samhället. Vi menar att en framtida politik måste stärka de sektorsövergripande ambitionerna. Den territoriella utgångspunkten kräver helhetsperspektiv – även om tyngdpunkten för insatser både kan riktas till avgränsade frågor och variera över tid.

5. En sammanhållen territoriell politik kräver tydligare ansvarsfördelning och styrning

5.2 Målen för den territoriella politiken behöver bli tydligare

Vi instämmer i utredningens bedömning att *”det behövs mål som tydligt visar vilka förändringar i samhället som regeringen vill uppnå med den territoriella politiken. De övergripande värdena territoriell sammanhållning, effektiv och platsbaserad samordning samt lokal och regional förankring bör ingå i dessa mål.”*

Samtidigt finns det fördelar med att mål för en territoriell politik har visionär karaktär. Det skapar förutsättningar för att stå emot kortsiktiga prioriteringar och ger en långsiktig kompassriktning. Ett övergripande mål öppnar också upp för ett flexibelt genomförande samt mobilisering av engagemang och resurser. Det är dock mycket viktigt att övergripande mål åtföljs av konkreta delmål som gör det möjligt att mäta framsteg och måluppfyllnad, driva policyutveckling samt bidra med underlag för ansvarsutkrävande.

Ambitionerna i målstrukturen som helhet behöver matcha politikens rådighet och resurser. De politikområden som har rådighet över målens uppfyllnad bör få tydliga uppdrag med tillhörande resurser för att kunna uppfylla målen. Detta ser vi är ett problem som beror på styrning snarare än på målformuleringarna i sig.

5.3 Det saknas en sammanhållen styrning av den territoriella politiken

Vi instämmer i utredningens bedömning att *”styrningen av myndigheter inom den territoriella politiken bör vara verksamhetsanpassad. Detta innebär att respektive myndighets uppgifter och uppdrag bör vara utformade på ett sätt som gör det tillräckligt tydligt hur det är tänkt att myndigheten ska bidra till målen för den territoriella politiken.”*

I propositionen för den sammanhållna landsbygdspolitikens konstaterar regeringen att den svenska sektorspolitiken inte bidrar till att realisera potentialen i Sveriges landsbygder. Inget pekar mot att den analysen har mist sin giltighet. Snäva sektorsperspektiv hos nationella myndigheter tränger ut territoriella perspektiv – vilket är en konsekvens av dagens (avsaknad av) styrning. Tidigare försök visar att dessa strukturer är svåra att rubba – inte minst inom Regeringskansliet där sektorsperspektiv konkurrerar med varandra och ekonomiska perspektiv ställs mot värdet av att staten och dess myndigheter finns i hela landet. Landsbygdsbarometern 2024 visar att 8 av 10 människor som bor i landsbygd menar att staten har övergivit landsbygderna.

Utredningen får enligt kommittédirektivet från regeringen inte lämna förslag som innebär förändringar av andra sektorspolitiska mål. Vi menar att ambitionen på sikt ändå bör vara att balansera mål inom flera utgiftsområden med territoriella komponenter. Det kan handla om garanterade lägstanivåer för tillgänglighet eller högstanivåer för variationer i måluppfyllnad mellan olika kommuntyper.

Vi föreslår att följande åtgärder övervägs i arbetet med slutbetänkandet:

- En samordningsfunktion inom Regeringskansliet – som har ett sektorsövergripande ansvar för den territoriella politiken.
- En förordning som reglerar hur nationella myndigheter bidrar till den nya territoriella politiken.
- Ett förtydligande av hur länsstyrelserna roll bidrar till den territoriella politiken utifrån sin regionala förankring och tvärssektoriella roll.
- Utvecklade skrivningar i Lagen om regionalt utvecklingsansvar om hur de territoriella perspektiven hanteras inom det regionala utvecklingsarbetets olika faser.

En framtida territoriell politik är i mycket stor utsträckning beroende av en fungerande flernivåsamverkan – där många aktörer bidrar utifrån olika funktion och uppdrag. Det betyder att styrningen av nationella myndigheter inte bara är en fråga för dem själva – utan i lika grad om vilka förväntningar som människor,

föreningar och företag kan ha på staten. Givet politikens behov av flernivåsamverkan för att nå måluppfyllelse bör det också bli tydligt vad andra aktörer än staten har för roll och ansvar i en ny politik.

5.4 Uppföljning

Vi instämmer i utredningens bedömning att *”Det behövs ett sammanhållet system för uppföljning av den territoriella politiken. I detta system bör ingå regelbundet återkommande analyser som gör det möjligt att följa utvecklingen i landets olika geografier. Systemet bör också göra det möjligt att på ett övergripande plan följa styrning och insatser inom den territoriella politiken och huruvida denna politik uppnår sina mål. Det är viktigt att den uppföljning som genomförs har ett inslag av lärande, det vill säga att analyser omsätts i åtgärder för att förbättra den politik som bedrivs. Genom en övergripande verksamhetslogik för den territoriella politiken skall.”*

Riksrevisionen konstaterar att den regionala utvecklingspolitiken är fragmentiserad, med svaga förutsättningar för utvärderingar och bedömning av måluppfyllelse. Också inom landsbygdspolitiken är det svårt att säga något om till exempel måluppfyllelse – trots ett omfattande system med indikatorer.

För att kunna bedöma politikens effekter i landets olika geografier ser vi att det är särskilt viktigt att kunna följa upp utvecklingen på lokal nivå. Indelningen i kommungrupper är inte tillräcklig för att fånga upp de stora inomkommunala skillnader som finns i landet.

Vi föreslår att Tillväxtverket och Statistiska centralbyrån får ett gemensamt uppdrag att lämna förslag på hur uppföljningssystemet ska utformas för att möta målen i en ny territoriell politik. Särskilt fokus bör ligga på att analysera hur inomkommunala skillnader fångas upp på ett relevant sätt (genom till exempel Tillväxtverkets Pipos och Statistiska centralbyråns DeSo-indelning) och hur uppföljningssystemet knyts till aktiv idéutveckling, genom samverkan och kunskapsdelning.

Uppföljningen ska inte förstås enbart som en leverans av siffror till budgetpropositionen. Tyngdpunkten bör ligga på lärande – där viktiga värden är transparens och inkludering.

6. En ny territoriell politik kräver samverkan

Vi instämmer i utredningens bedömning att *”ett samverkande system för utveckling kan bidra till att målen för den regionala utvecklingspolitiken och landsbygdspolitiken uppnås. Regeringens styrning bör vara långsiktig och anpassad efter respektive aktörs förutsättningar. Det är viktigt att det är tydligt vad som förväntas av aktörerna, vad samverkan ska omfatta samt vad som ska uppnås med samverkan. Samverkan mellan aktörerna bör vara utformad så att den leder till konkreta resultat som bidrar till målen.”*

Meningsfull samverkan och samordning behöver vara relevant och ha tydliga syften för de ingående aktörerna. I ett idealtillstånd utvecklas ändamålsenlig samverkan mellan aktörer utan särskild styrning – men vi instämmer i bedömningar om att utredningen kan driva på dessa frågor genom olika typer av åtgärder. I de kommande förslagen från utredningen vad gäller samverkan och samordning är det av vikt att nya krav och uppgifter balanseras mot behovet av stärkt kapacitet. Detta gäller inte minst civilsamhällets organisationer och landsbygdskommuner.

Hela Sverige ska leva har tidigare lyft behovet av ett landsbygdspolitiskt råd – och vi tror att det behovet kvarstår för en framtida territoriell politik.

Utredningen gör bedömningen att Lokalt Ledd Utveckling (för närvarande enbart genom Leader) är av intresse som verktyg för att stärka samverkan. Det är i nuläget oklart vilka förändringar som kommande programperioder inom EU innebär. Vi menar därför att den svenska territoriella politiken bör kunna stå på ”egna ben” och fungera även med minskad eller helt borttagen finansiering av EU. Det betyder till exempel att Leadermetoden ska kunna användas också med ren svensk finansiering. Annars finns risken av att EU förhindrar utveckling i hela landet.

Vår bedömning är att utredningen bör analysera på vilket sätt IOP kan ges en tydligare plats i en framtida territoriell politik, till exempel som en rekommenderad samverkansform. Den rollen skulle kunna utvecklas genom ett riktat pilotprogram inom prioriterade områden. Viktiga perspektiv att belysa är hur man säkerställer att inte små aktörer missgynnas och att civilsamhället institutionaliseras på ett icke-önskvärt sätt.

6.4 Tydligare regler om samråd i lagen om regionalt utvecklingsansvar

Hela Sverige ska leva tillstyrker utredningens förslag till ändring i lagen om regionalt utvecklingsansvar, där det tydliggörs att regionen ska samråda med det civila samhällets organisationer samt nationella minoriteter i länet.

Civilsamhällets roll är idag skissartat beskriven i delbetänkandet – trots att Sveriges landsbygdssamhällen är beroende av de värden som följer av det ideella engagemanget. Civilsamhället kompenserar i många avseenden för en offentlig reträtt eller knappheter som följer av att bo och leva på platser med liten befolkning och långa avstånd. Under senare år har också civilsamhällets funktion inför och under kriser och samhällsstörningar hamnat alltmer i fokus. Samtidigt bygger civilsamhället på ideellt engagemang – där frivilligheten riskerar att gå förlorad om den reduceras till ett verktyg för att nå vissa ändamål.

Ambition om att stärka samråd med det civila samhällets organisationer är bra – men behöver ske med anpassningar till de aktörer som förväntas bidra.

Vi ser att det finns en risk att dessa samråd blir formaliteter, och inte ger civilsamhället mer egentligt inflytande över den regionala utvecklingen i sitt län. Denna farhåga stärks när vi läser konsekvensanalysen av förslaget, där det står att utredningen bedömer att förändringen av lagen inte har några ekonomiska konsekvenser vare sig för staten, kommuner, regioner eller för företag eller andra enskilda. Vi delar inte den bedömningen, utan anser att det behöver tillföras budgetmedel för att samråden ska vara tillgängliga och ha faktiska möjligheter att påverka utformningen av den regionala utvecklingsarbetet. För regionerna krävs personella resurser som har tid att jobba med samråden. För att samråden ska vara tillgängliga behöver de ofta ligga utanför arbetstid – på kvällar och helger – annars är det svårt för många grupper att delta ideellt. Samråden behöver också vara uppsökande i länens kommuner, inte bara i regionens största ort.

Vi föreslår att förslaget till lagtext kompletteras med krav på kvalitet – till exempel genom att lyfta övergripande principer om att samråden ska ske tidigt i processer, vara kontinuerlig samt präglade av ömsesidig respekt och öppenhet.

7. Regional utvecklingspolitik och landsbygdspolitik – ett eller två politikområden?

En av huvudfrågorna i direktivet för Svesam och i delbetänkandet är om den sammanhållna landsbygdspolitik och den regionala utvecklingspolitiken ska slås ihop, mot bakgrund av dess stora likheter. Målen är i grova drag likartade, båda politikområdena har territoriella utgångspunkter och behovet av att mobilisera resurser från många sektorspolitiska områden är gemensamt.

Utredningsfrågan ställs trots att den sammanhållna landsbygdspolitik aldrig prövats på allvar – och att dess framväxt i stort var en reaktion på att landsbygdsperspektiven inom den dåvarande regionala tillväxtpolitiken var för svaga.

Om politikområdena ska slås ihop menar Hela Sverige ska leva att deras särarter bör synliggöras och tas tillvara. Vi menar att en landsbygdspolitik som följs av ett uttalat utvecklingsnarrativ, aktivt politiskt ledarskap, genomtänkt styrning, tydlig ansvarsfördelning, uppföljning och resurser effektivt skulle kunna adressera samhällsutmaningar utifrån landsbygdernas särskilda förutsättningar och förmågor. Denna politik kan både ingå i en större helhet, men också stå för sig själv.

Oavsett en sammanhållen politik eller två politikområden förutsätter detta att folkvalda på olika nivåer mer aktivt diskuterar landsbygders behov och möjligheter. Det finns en utbredd känsla i landsbygder av att vara övergiven av staten. Om inte detta görs riskerar en integrera landsbygdsfrågorna i en bredare politik att osynliggöra frågorna ytterligare – vilket i sig kan spä på känslan av utanförskap.

I det fall utredningen föreslår en sammanslagen territoriell politik bör den åtföljas av långtgående mekanismer för att säkerställa att landsbygders behov inte tonas ned. Risken är dock att ett sammanslaget politikområde blir spretigt – där komplexa måldimensioner och insatser med olika genomförandelogik skapar nya och större otidigheter än de som existerar idag.

Den sammanhållna landsbygdspolitiken saknar idag ett eget utgiftsområde och den budgetram som fanns tidigare är borttagen. Oavsett vad utredningen kommer fram till och vad regeringen beslutar menar Hela Sverige ska leva att politiken behöver tillföras budgetmedel från nationell nivå för att kunna genomföras effektivt och nå riksdagsbundna mål. Risken är annars uppenbar att politiken mest blir papper och ord – där förhoppningarna som politikutvecklingen väcker övergår i misstro.

BESLUT

Riksorganisationen Hela Sverige ska leva remissvar är beslutat av Irene Oskarsson, ordförande och Erik A. Eriksson, ordförande. Föredragande har varit Klas Fritzon med inspel från Josefin Heed.

Vireda

Irene Oskarsson
Ordförande

Klässbol

Erik A. Eriksson
Ordförande

Riksorganisationen Hela Sverige ska leva

Tel växel: 010-489 13 50

info@helasverige.se

www.helasverige.se